

A SZENTEGYHÁZAK ÉPÍTŐI

A kereszténység felvétele után Szent István kívánsága szerint minden tíz falu egy templomot épített. A falvak húsz-harminc házból álltak. Egy templomhoz 200-300 család tartozott. A templom a helységek között épült fel. Ha több birtokosa volt a falunak, akkor előfordult, hogy több templomot is építettek, mert mindegyik jobbagycsoport a saját templomában kívánt imádkozni. Az oltárfelszerelést a király adta, misekönyvekről a püspök másolói gondoskodtak.

A kötelező templomépítési időszak után a templomépítés eszméje az ájtatos adományozásból fakadt. Az adományozás ugyanis a leginkább az elhunytak lelki üdvéért oltáralapítványban nyilvánult meg. A csanádi székesegyházból pl. tizenegy oltár alapítványról tudunk, többek közt a kerekgyházi Laczkfyak és Keszi Balázs alapítványáról. Ez utóbbi Szent Balázs oltárának két falu jövedelmét adományozta. Ebből az áhítatból keletkezett aztán az a szokás, hogy a nemzetségfők területükön monastorokat építettek azzal a meghagyással, hogy haláluk után nyugvó helyükről az egyház és a szerzetesek gondoskodjanak. Ilyen nemzetségi monostor volt többek között Galádmonostor (1462) Nagyikinda és Basahíd közt, melyet Glad fejedelem egyik utódja épített.³⁰ A templomépítő nemzetségek legjelesebbike azonban Doboka fia, Szent István unokaöccse, Csanád volt. Családi monostoruk Kanizsamonostor volt (1247) Oroszlámos és Törökanizsa között.³¹ Az ő nemzetségi monostoruk volt Óbébától keletre a mai Pordány (Pordeanu) helyen fekvő Pordánymonostor is (1247).³² Karácsonyi János a Csanád nemzetségről szóló dolgozatában felsorolja a család osztozkodó levelében szereplő összes templomokat köztük a bánságiakat is (Csávos, Kanizsa, Oroszlámos, Szécsány).³³ Templomaik egyedüli maradványa a zombori román stílusú templom romja.³⁴ III. Béla (1173-96) 1179-ben alapította a Marostól délre fekvő Egres (Igrış) falu helyén fekvő egresi cisztercita monostort.³⁵

Itt temették el II. Endre feleségét 1232-ben, a királyt pedig 1235. szeptember 21-én. Rómer Flóris feljegyzése szerint a népmonda is úgy tartja, hogy a király itt nyugszik arany, ezüst és rész koporsóban.³⁶

Az újabb kori templomépítők közül megemlíthjük Pádei Diván Györgyöt, aki Pádén a Havi (vagy Havas) Boldogasszony tiszteletére építtetett templomot

30 Glad fejedelem valójában egy Anonymus által kitalált alak, akit regényes gesztájában a Marostól az Al-Dunáig terjedő terület urának és egyúttal e területet 1028. évi haláláig bíró Ajtony ősenek tette meg. (Ld. KORDÉ Zoltán: Galád In: KMTL 229.) Magáról Galádmonostoráról annyit tudni, hogy egy ismeretlen rendű monostor, amelynek nevét 1462-ben említik a fennmaradt források. A monostor történetéről semmi közelebbit nem tudni, feltehetően még az Árpád-korban alapították. A falu 1405-ben Galád néven a Berekszői család birtoka volt. Ma romjai a beodrai (Novo Milešovo-i) határban, a Galacka folyó mellett láthatók. F. ROMHÁNYI 2000. 26. (G. Tóth Péter megjegyzései, a továbbiakban mindig rövidítve: GTP)

31 Kanizsamonostor első említése 1237. évből való. GYÖRFFY I. 860. F. ROMHÁNYI 2000. 34.

32 F. ROMHÁNYI 2000. 52–53., REISZIG 1911. 383.

33 Torontálszécsány, Petersheim, Sečanj, Szerbia KARÁCSONYI 1900. 344–371.

34 KARÁCSONYI 1900. 368.

35 HERVAY 1984. 90–97., BÓSZ 1911; JUHÁSZ 1927. 73., F. ROMHÁNYI 2000. 22; CSÁNKI 1890. 695., GYÖRFFY 1963. 855–856., RUPP 1876. 68–71., RUSU 2000. 153–154.

36 RÓMER – HENSZLMANN 1866.

(1842). A nagy templomépítők közé tartozik Bonnáz Sándor csanádi püspök, aki többek között a nyerői (1871), szajáni (1880-81), csanádi (1868-69), nagyszentpéteri (1887-88) templomokat, Gróf Batthyány Ignác püspök, aki az óbébai (1802) templomot építteti. A XVIII-XIX. században sok helyt a kincstár is a templomépítők között szerepel.